

**ПРАКТИКА ВПРОВАДЖЕННЯ КОНЦЕПЦІЙ ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ
ПРИ ФОРМУВАННІ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ**

У статті автор намагається проаналізувати проблеми розвитку економічної теорії в Україні періоду незалежності та її вплив на формування економічної політики держави.

In the article an author tries to analyse the problems of development of economic theory in Ukraine of period of independence and its influence on forming of economic policy of the state.

Ключові слова: економічна теорія, економічна політика, економічна категорія, закони економічного розвитку, модель соціально-економічного розвитку.

Актуальність дослідження. Економічна теорія у всі часи та для всіх народів була об'єктивним системоутворюючим чинником для формування і розвитку економічної політики держави. Ця обставина досить виразно висловлена відомим англійським економістом Дж. М. Кейнсом. «Ідеї економістів і політичних мислителів, – писав геніальний дослідник, – і коли вони праві, і коли помиляються мають набагато більше значення, ніж вважається. Насправді тільки вони й керують світом. Люди практики, яким здається, що вони ніяк не піддаються інтелектуальному впливу, зазвичай є рабами якого-небудь економіста з минулого. Божевільні, які стоять біля влади, які чують голоси з неба, витягують свої навіжені ідеї з творинь якого-небудь академічного писака, який написав їх кілька років тому.» [1, с. 518]. Економічна політика та економічна теорія, таким чином, тісно пов'язані і взаємодіють, від цього значною мірою залежить майбуття держави. Українські економісти, влада роблять спроби знайти пріоритетні шляхи розвитку вітчизняної господарської системи, а, відтак, і усіх сфер суспільного і політичного життя. Держава, яка за географічним розташуванням є європейською, за багато століть отримала давно очікувану можливість заявити про себе як про незалежну, тому національний інтерес нашої країни – побудувати ефективну модель соціально-економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Ґрунтовний і критичний аналіз та всебічне дослідження економічних систем, їх формування та розвиток – предмет багатьох наукових праць видатних українських вчених. Особливо цікаві в цьому значенні праці А. Гальчинського «Методологія складних систем», П. Єщенка «Економічна теорія та економічна політика в трансформаційному суспільстві», О. Соскіна «Визначення національної економічної моделі України: порівняльний аналіз можливих альтернатив», творчий доробок Г. Башнянина, М. Михальченка, С. Мочерного, Т. Орлової, М. Павловського, П. Проскуріна, А. Філіпенка.

Заслужують на увагу і всебічне використання в контексті формування дійсно державної, дійсно національної, дійсно соціальної економічної політики концепції зарубіжних дослідників зокрема, соціального партнерства (Р. Арон, Дж. Гелбрейт та ін.), конвергенції (П. Сорокін, В. Бакінгем, У. Ростоу, Я. Тінберген та ін.), народного капіталізму (А. Берлі, Дж. Бернхем, С. Кузнєц, Дж. М. Кларк та ін.), індустріального суспільства (П. Дракер, У. Ростоу, Р. Арон), постіндустріального суспільства (Д. Белл, Р. Арон). Нормативну базу і конкретні заходи держави у сфері організації, регулювання і соціального спрямування господарства країни варто, на наш погляд, поповнити досвідом практичної діяльності урядів Швеції, Фінляндії, Австрії, Данії та інших країн Європи, які забезпечили своїм народам гідний рівень добробуту, безпеки і процвітання.

Постановка проблеми. Вирішення завдань національного відродження України як розвинутої демократичної країни із соціально орієнтованою економікою неможливе без чіткої концепції розвитку, що формується в теоретичних дослідженнях і впливає на становлення чіткої, гнучкої і виваженої державної економічної політики. Тому основною темою даного дослідження є аналіз формування національної економічної моделі нашої держави під впливом сучасних економічних концепцій розвитку.

Результати дослідження. Становлення будь-якої наукової системи поглядів починається із пізнання суттєвих властивостей, якісного визначення досліджуваних явищ і процесів, які у нашому мисленні реалізуються у вигляді категорій. Тому формування категоріального апарату економічної теорії відіграє винятково важливу роль в процесі її розвитку. Адже закони та категорії, котрі є відображенням об'єктивно існуючих зв'язків та взаємовпливів в економічній сфері, складають основний інструментарій пізнання економічних відносин та розвитку самої економічної теорії. Разом з тим, закони та категорії містять інформацію про умови, в яких можуть проводитись дослідження, забезпечують і гарантують спадковість, послідовність та поглиблення процесів пізнання об'єктивної реальності, розкривають якісну, специфічно історичну природу господарської діяльності людини і суспільства.

Необхідність грамотно розвивати економіку країни, ефективно використовувати ті ресурси, які є в її розпорядженні, і не тільки використовувати, але й примножувати, вимагає посилювати і активізувати теоретичні економічні дослідження, підносити роль економічної науки до рівня загальновизнаної теоретичної бази господарювання. Поглиблений аналіз відповідних категорій відкриває шлях до

дослідження, формулювання та практичного застосування в процесі господарського розвитку об'єктивних законів руху економіки, дозволяє узагальнювати, впорядковувати, систематизувати нагромаджені знання.

При цьому слід мати на увазі, що закони економічної теорії за своїм змістом є об'єктивними так само, як і об'єктивні ті відносини, із яких вони абстрагуються. Однак необхідно враховувати те, що повного збігу законів науки і законів об'єктивної дійсності немає, вони співпадають в основному, за змістом, але відмінні за формою. Закони науки можуть і відхилитися від дійсності (у випадку недосконалої їх формулювання), видозмінюватись, уточнюватись. Закони економічної науки – не пасивна копія економічної дійсності, а результат активної роботи нашого мислення. Закони сприяють удосконаленню наукових знань, прискорюють власний розвиток науки, її концептуального, понятійного апарату. Саме закони економічної науки дають ключ до пояснення економічної дійсності і, відповідно, до практичної реалізації наукових знань, до їх безпосереднього застосування. Як ідеальне відображення об'єктивної реальності, вони служать інструментом проникнення в сутність економічних явищ і процесів, використовуються як потужна зброя пізнання і перетворення навколишнього світу.

Однак, зброя вимагає відповідного вміння нею володіти, використовувати за призначенням. Це особливо відчутно в період соціально-економічних перетворень, в період глибинних зрушень в структурі суспільства та його економічної першооснови, коли реконструкція будівлі неминуче торкається її фундаментальних засад. Від пріоритетів, що сповідаються керівниками держави, залежить, як вибудовуватимуться механізми господарського регулювання, які принципи при цьому будуть використані, в якому напрямі буде розвиватися економіка. Не стоїть осторонь від такої залежності Україна та її господарство.

В складних і суперечливих умовах намагається ось уже протягом двох десятиріч окреслити пріоритетні шляхи розвитку вітчизняної господарської системи незалежна Україна. Для відносно молодій європейській державі визначальний у цьому сенсі національний інтерес полягає у тому, щоб вибудувати найбільш ефективну модель соціально-економічного розвитку, яка б відповідала національним традиціям, характеру, була б спадкоємною щодо тих форм і методів господарювання, котрі склалися в Україні протягом століть її історії. Реалізація цього інтересу неможлива без історичної спадщини, змістом якої є «поєднання трьох видатних періодів в історії народу України: духовного розвитку часів Київської Русі, демократичних здобутків козацької доби, індустріальних і науково-технічних та технологічних і соціальних надбань радянського періоду.» [2, с. 21].

Однак, на зорі незалежності наші очільники зосередились не на будівництві нової, а на ліквідації існуючої економіки радянського типу. В наукових та політичних дискусіях з'явилися рекомендації, що були досить радикальними і спрямовували економічну політику на остаточне знищення будь-яких ознак радянської соціалістичної економіки. При цьому досить активно і настирливо суспільству нав'язувалась думка про те, що теоретичною базою формування державної економічної політики може і має бути тільки ліберальна економічна концепція, котра сповідувала приватну власність як основний атрибут ефективного розвитку та конкуренцію як основний регулятор виробництва і ціноутворення, висуваючи на перший план приватний інтерес з його безумовним прагненням до особистого матеріального збагачення.

В умовах болісних процесів становлення державності, суперпатріотичного тотального заперечення недавнього минулого були проігноровані як українські реалії, так і цілком об'єктивна, на наш погляд, характеристика неоліберальної теорії більше як ідеології, а не як науки. «Це інерційна теорія, оскільки обстоє основні постулати ринкової економіки за інерцією, заради цінностей та ідеалів буржуазного світогляду. Економіка західних країн лише зовні ринкова, це насправді змішана економіка – планова економіка в ринковому одязі.» [3, с. 12].

Незважаючи на певну протидію суспільства, не виробивши цілісної, чітко окресленої програми реформування економіки, українські політики і економісти взяли за взірць окремі фрагменти неоліберальних концепцій, зокрема, монетаризму М. Фрідмена, які поширювались серед вітчизняного істеблїшменту через тісну (хоч і не завжди належно обґрунтовану) співпрацю із МВФ та іншими міжнародними організаціями. Відсутність у влади стратегії розвитку країни призвела до того, що нова економічна система формувалася за логікою найменшого супротиву і швидкої наживи. Тому цей шлях став не стільки шляхом розвитку, скільки шляхом знищення попередньої економічної системи, шляхом прискороного транзиту країни успішної до країни «наздоганяючого розвитку». Більше того, в умовах властивої десятиям рокам XXI століття перманентної фінансово-економічної кризи, економічна політика держави змушена орієнтуватись не на максимізацію вигоди, а на мінімізацію витрат, соціальних у першу чергу. Виробництво і розподіл матеріальних благ в напрямі забезпечення країни, народу і особистості, відтворення фізично і духовно здорового населення залишається, таким чином, за кадром.

Як наслідок, в Україні виникла олігархічно-кланова система господарства, заснована на всеохоплюючому пануванні паразитичного капіталу. [4, с. 55–56] Основний результат цієї системи – перетворення України на ресурсно-сировинний придаток «золотого мільярда», продукування «напівфабрикатів» для інших високотехнологічних виробництв. Як відомо, основні споживачі українського металу – Європа і США. Тому і корпорації вітчизняних олігархів зареєстровані переважно в ЄС [5, с. 2].

З іншого боку, істотною властивістю суто українського «підприємництва» стала «економіка

казино», спрямована на негайний виграш, характерна не орієнтацією на виробництво, а чітко окресленим прагненням купити задешево, продати задорого, одержати прибуток негайно і в розмірі максимально можливо. Це, в свою чергу, стимулювало повсюдне зрощення бізнесу і влади, втрати у зв'язку з цим професіоналізму як законодавчої, так і виконавчої її гілок, ігнорування природних законів суспільного розвитку на угоду політичній доцільності, заснованій на вузькокланових інтересах олігархічної верхівки. Хронічною хворобою суспільства стало і гіпертрофоване розповсюдження корупції як у громадських, так і у державних інституціях.

Тобто гостра зброя орієнтованої в національних інтересах державної економічної політики – економічні закони середнього і монопольного прибутку, попиту і пропозиції, оплати праці тощо – перетворились для суспільства у замашний кийок в руках компраторського за своїм реальним змістом олігархічного капіталу.

У своєрідний український камуфляж переодяглася і ціла низка всім відомих економічних категорій. У лексиконі політиків і урядовців з'явилося аналогічне, по-суті, поняття «ефективний власник», котре нівелює об'єктивний зміст економічної категорії «власність». Втратили свої визначальні ознаки і такі поняття як «гроші» і «національна валюта». Всезагальна бартеризація господарських зв'язків на початку 90-х минулого століття переросла у всеохоплююче панування так званих «умовних одиниць». Доларизація економіки, що спостерігається нині в усіх її сферах, небезпечна для України хоча б тим, що відмінений ще 15 серпня 1971 року обмін доларів на золото призвів до перетворення американської, а разом із нею і багатьох прив'язаних до долара валют на порожні емісійні папірці. Змістом валюти з цього моменту стала могутність і успіх США, а ознакою глобальних процесів, у які поступово, але невідворотно втягується Україна, стала стрімка американізація світу. Відгуки цього процесу – постійне прагнення українських урядовців запустити у товарний обіг землю сільськогосподарського призначення.

Цікаві метаморфози відбуваються і з такою важливою соціально-економічною категорією, як «середній клас». Загальновідомо, що середній клас – це високопрофесійні високооплачувані наймані працівники, творча інтелігенція та дрібні товаровиробники (ремісники, трудящі селяни, фермери). В Україні ж під середнім класом розуміється тільки дрібне і середнє підприємництво, особливо у сфері торгівлі і відсікається його професійна, інтелектуальна, творча складова. За межами середнього класу опинились саме ті категорії трудящих, які якраз і є його основою, а, відтак, гарантом стабільності і запорукою висхідного розвитку суспільства.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналогічні приклади можна приводити до безкінечності. Вони лише підтверджують закономірність серйозної стурбованості поважних науковців, котрі переконані, що найсуттєвішою загрозою нашій державі залишається неспроможність визначити, в яких саме соціально-економічних координатах живе суспільство і до чого країна має прагнути. Причини такого становища відомі. Це, по-перше, відсутність науково обгрунтованої, зваженої і узгодженої із національними, політичними, морально-психологічними традиціями народу концепції трансформації економіки від командно-адміністративної до соціально-орієнтованої ринково-підприємницької системи. По-друге, це ігнорування при розробці ідеології реформ досягнень сучасної як зарубіжної, так і (що найбільш прикро) вітчизняної економічної думки.

Наявне сьогодні у світі зростання впливу суб'єктивних чинників на функціонування ринкових механізмів як у національному, так і у світовому господарстві, ставить на порядок денний проблему зваженого поєднання і раціонального розмежування державних важелів і ринкових механізмів в процесі задоволення запитів та інтересів споживача – чи то суспільства в цілому, чи то державних структур, чи то громади, чи індивіда – не важливо. Важливо створити механізми досягнення соціальної і політичної стабільності, консенсусу інтересів різних інститутів та суб'єктів політичної влади у процесі прийняття політичних рішень в економічній сфері, обгрунтування значимості устрою суспільно-політичного життя щодо формування економічної політики держави, здатної задовольнити запити та потреби кожного пересічного громадянина.

Література

1. Кейнс Дж.М. Избранные произведения / Кейнс Дж.М. – М., 1993. – 543 с.
2. Павловський М. Ідеологія прогресивних реформ для України / Павловський М. – К., 1998. – 56 с.
3. Палехова В.А. Проблема вибору теоретичного підґрунтя економічних реформ в Україні: сучасний неолібералізм / В.А. Палехова // Наукові праці Національного університету «Києво-Могилянська Академія» : том 1 : Економіка. Історія. Політологія. Технічні науки. Філософія. Екологія. – Миколаїв : Видавничий відділ МФ НаУКМА, 1998. – С. 9–12.
4. Циганов В.В. Політична безпека і безпечна політика: складові, ознаки, стан, тенденції / Циганов В.В. – К., 2006. – 265 с.
5. Ясенева К. Подсудное дело / К. Ясенева // Аргументы недели. – 2011. – № 36 (8–14 сентября). – С. 2.

Надійшла 16.09.2011